

קק"ב וחוזר וניעורע"ז ע"ג א'

מתני' י"נ וכו', ובגמ' כי אתא רב דימי כו' רש"י ותוס' שם, רא"ש סי' כ"ח, ר"ן [לה א'] ד"ה גרסי', חי' הרמב"ן, רשב"א, חי' הראב"ד [והובא בראשונים בסוגיין], תוה"ב ב"ד ש"ב [כו ב'], תוס' זבחים ע"ז ב' ד"ה רואין, מנחות כ"ב א' ד"ה הדבר, ב"ק ק' ב' ד"ה אומר, בכורות כב א' ד"ה יתיב, יומא נ"ז ב' ד"ה עירה.

רש"י ד"ה ראשון ראשון - והאי דקתני לקמן וכו' מוקי לה כשנפלה חבית גדולה וכו'. הנה בראשונים דנו האם דינא דקק"ב נאמר גם באופן דקילוח אחד, ועוד דנו בנדרבה האיסור דלו ליכא ס' בהיתר כנגד האיסור, ועוד דנו מה הדין ברבה האיסור על ההיתר, ולכאור' מוכח מדברי רש"י דבכל הנך גוונא אמרי' קק"ב דאל"כ הו"ל לאוקמי למתני' דלק' בכה"ג, ומדוע צריך לאוקמי דנפל הכל בב"א.

רש"י ד"ה התירא לגו איסורא - דק"ק דהיתירא בטיל ליה. ומבואר דלר"ד ליכא דין די"נ אוסר בכ"ש, אלא דכוונת המשנה דבהיתר לתוך איסור אמרי' קק"ב, והנה לדעת רש"י מתבאר דשמעי' מר"ד אף לשאר איסורים, לגבי מין בשא"מ, דבאיסור לתוך היתר אמרי' קק"ב ואין האיסור חו"נ, ולכך פריך הגמ' אמאי בסיפא דמתני' באיסורא לגו התירא חו"נ ע"י נתינת טעם, הא כבר נתבטל, וצ"ב מנ"ל לגמ' דר"ד מיירי אף במין בשא"מ, הרי יש לחלק דשאני מין בשא"מ דכיון דניכר טעמו אסור, משא"כ במין במינו דלא ניכר טעמו, וצ"ל דפשיטא לגמ' דאי במין בשא"מ אמרי' חו"נ, פשיטא דהיו גוזרים על מינו אטו אינו מינו, ועי' להלן אות ד'.

(א) רש"י ד"ה ה"ג - וכגון דנפיל וכו'. עי' ברמב"ן דלמד מדברי רש"י דאין י"נ אוסר אלא בשנפל בב"א רוב י"נ, ומשום דאינו אוסר אלא כשהוא רוב, ואף באופן דאיכא נו"ט, נמי בטל, ולכך א"א לאוקמי למתני' באיסורא לגו התירא ונפל בב"א שיעור נו"ט, דהא כה"ג נמי שרי, אבל בחמרא דהתירא לגו מיא דאיסורא, כל דאיכא שיעור נו"ט בהיתר אסור, אבל בנפל בב"א שיעור טפי מנו"ט שרי, ותמה הרמב"ן דמ"ש מחמרא דאיסורא דנפל למיא דהתירא דאעפ"י דנפל בב"א שיעור של נו"ט שרי, ואילו בנפל התירא לגו איסורא ואיכא שיעור נו"ט אסור.

(ב) ועי' מהרש"א דיישב לדברי רש"י דאי מיירי דאיסורא נפל הרי לישנא דמתני' מתפרש באופן דנפל בדיוק רק שיעור של נו"ט, וקק"ב, אבל אי מתני' מיירי בנפל התירא הרי שפיר מתפרש דמיירי דנפל הרבה יותר מכדי נתינת טעם, ולכאור' כוונתו כדברי הרמב"ן, [וצ"ל דמה דכתב המהרש"א "דכיון דלא נפיל בב"א רק כדי נתינת טעם בהתירא" היינו דלא סגי בנו"ט אלא בעי' שיהא רוב], ותמה בקרני ראם כקו' הרמב"ן דמ"ש.

(ג) ובקרני ראם ישב לדברי רש"י דלישנא דמתני' משמע דבכל גוונא אוסר בנו"ט, ואין חילוק אי נפל בב"א, או ק"ק, ורק הדיוק דבאינו נו"ט שרי פירש רש"י דמיירי רק בנפל בב"א, דלא יהא ההיתר קק"ב באיסור. והנה עיקר התי' כבר מבואר בר"ן, אולם הר"ן כתב שם עפ"י השי' דדינא דרישא במין במינו נמי איכא איסור אף בנפל בב"א, ולכך ה"ה בסיפא בעי' למימר בגוונא דאיכא איסור בכל גוונא, וזה שייך רק באופן דהיתר לאיסור,

דבאיסור להיתר הרי אף באינו נו"ט אסור מדין קק"ב, אולם הרי ברש"י מבואר דגם בדינא רישא אי נפל בב"א שרי, וכנראה דלכך מיאן המהרש"א בתי' הר"ן על רש"י.

(ד) ועי' בחי' חת"ס דיישב שיטת רש"י דהא דעת רש"י דקק"ב אמרי' לקולא ולחומרא, והנה באיסור להיתר דאמרי' קק"ב הוא רק באופן דהטיפה הראשונה אין בה כדי ליתן טעם, אבל אי נפלה טיפה דבידה ליתן טעם אסור, וא"כ ה"ה דבהיתר לאיסור אם הטיפה של ההיתר אין בה כדי ליתן טעם אסורה לעולם, אבל אם הטיפה שנפלה יש בה כדי ליתן טעם באיסור, אעפ"י דנאסרה מחמת דהוא מייעוט, מ"מ כשרבה ההיתר חו"נ, וזהו כוונת התנא "בנותן טעם" דאם ההיתר נו"ט באיסור כשרבה שרי, אבל אם אין ההיתר בנו"ט לעולם אסור, אבל במב"מ דאין ניכר טעמו של ההיתר, אעפ"י דהיה טיפה גדולה דיש בה בשכנגדו בנו"ט ונתרבה ההיתר, אסור, ומה דכתב רש"י דלא אפשר למיא דאיסורא ליבטיל, היינו דהיה בטיפה הראשונה של ההיתר שיעור של נתינת טעם באיסור, ע"ש.

(ה) עי' מהרש"א דביאר דהא דכתב רש"י דמיירי בנפל בב"א, משום דאל"כ אעפ"י דלבסוף אינו נו"ט, אסור היין מדין קק"ב, [ולכאנ' יש לדון דכוונת רש"י דלא נימא חנ"נ, וכמבואר בתוס' חולין ק' ב' ובמהרש"א חולין פ"ז ב'], ולפי"ז מבואר דהוא מעיקר הדין, דהא י"נ במין בשא"מ הוא ככל האיסורין, והק' בחי' רע"א דא"כ נמצא דלשיטת רש"י שוה יין ביין ליין במים, דהא גם במב"מ הוצרך רש"י להא דקק"ב, וא"כ נמצא דבתרוייהו אי נפיל בב"א אסור, ואי נפיל בזא"ז אפילו כדי שיעור נתינת טעם מותר, וכבר עמד בזה הרמב"ן.

והחת"ס יישוב עפ"י שיטתו הנ"ל דדינא דרישא די"נ אסור במשהו, דמיירי בנפל היתר לאיסור, דאע"ג דנתרבה ההיתר בשיעור דבשכנגדו הוא נו"ט, מ"מ אסור, כיון דמשהו נמי אסור, אבל בסיפא דהוי מין בשא"מ כל דנפל היתר בשיעור נו"ט הוא חו"נ, ע"ש.

(א) תוס' ד"ה כי אתא - וי"ל שלא יהא בהיתר ס' וכו'. וכן מבואר ברא"ש בסוגיין ובתוס' בכורות כ"ב ב' וחולין פ"ז ב', וצ"ב דא"כ מדוע ר"ד הוצרך לומר דאיסורא לגו התירא הוא מדין קק"ב, הרי אם יש בנו"ט אסור ואם לאו שרי, ובארו הרא"ש ותוס' בבכורות דהא ר"י קאמר דפי החבית אסור, ומדויק דבפי גיגית מודה דאסור, ולכך נקט לישנא דקק"ב, דהא בנפל שיעור של גיגית אסור, כיון די"נ אסור בכ"ש.

ועי' בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תש"ל דיישב "דדוקא נקט מחבית לבור דלא נפיש עמודא כולי האי, אע"ג דנפיש טפי משל צרצור, אבל היכא דנפיש עמודא טובא לא בטיל אפילו יש ששים בהיתר, ולהכי קאמר ראשון ראשון שאם בב"א נפל אינו בטל אע"ג שיש שם ששים מן ההיתר" [כן נראה דצריך לגרוס], ומבואר דלולי הדין דקק"ב היה מצטרף כל היין לשיעור של פי גיגית, ולא היה מועיל ס' כנגדו, ורק משום דינא דקק"ב לא מצטרף היין לשיעור צרצור, אולם בלשון הרא"ש מבואר דגם לולי הדין דקק"ב לא היה מצטרף היין לשיעור פי גיגית, אלא דנקט הגמ' ללישנא דקק"ב לאשמועי' דאי לא נפיל קמא קמא, אלא נפל בב"א שיעור חשוב של פי גיגית אסור.

(ב) והנה הגמ' משני דנפל התירא לגו איסורא, ובפשוטו לדבריהם היה מקום לפרש דכוונת הגמ' דהיה שיעור פי גיגית למטה, אולם עי' בלשון הרא"ש דהוא מדין קק"ב, וכ"כ תוס' בכורות, והיינו דמיירי דבתחילה נפל שיעור היתר דאין בכוחו לבטל את האיסור, וכיון דקק"ב נקבע הדין דכיון דבשעת נפילה לא היה ביטול, אעפ"י דאח"כ רבה שיעור ההיתר, אינו בטל, והוא חומרא בי"נ, ולכך במין בשא"מ אינו כן, וכל דרבה עליו היתר שרי, וצ"ב

אמאי לא בארו דהיה למטה שעור של גיגית ולכך לא מהני עוד היתר, ולמאי בעי' לדין קק"ב, ואולי מאנו בזה כיון דלשון המשנה די"נ אסור במשהו משמע דאף בפחות משיעור גיגית, ודוחק.

אולם יתכן לבאר דכל המעלה של גיגית הוא רק בנפילה, אבל ליכא מעלה במה דיש שיעור גיגית בבור, ולכך הוצרכו לדין קק"ב, אולם עי' בראב"ד דביאר להדי' לדברי רב יצחק כהרא"ש, ומפורש להדי' דאף היכא דאיכא שיעור גיגית בבור אסור מדינא דפי חבית, ולא בעי' לדינא דקק"ב.

(ג) ועי' בש"ך יו"ד סי' קל"ד סק"א דכתב בדמקום הפסד יש להקל כהרא"ש דבנפל שיעור היתר בב"א זה מבטל את הי"נ שבבור, ולהנ"ל נמצא דלפי הראב"ד אי איכא שיעור גיגית בבור לא מהני הא דנפל שיעור היתר בב"א, אבל אי נימא דלא כהראב"ד הרי אף איכא שיעור גיגית בבור נמי שרי.

(ד) ובחזו"א יו"ד סי' מ"ח סק"ב תמה על הש"ך דהא ביש יין בבור לכו"ע אסור וכדביאר הר"ן כיון דהוא במקומו, ולהנ"ל א"ש דהרא"ש ל"ל כהר"ן, אלא דמדין קק"ב כל דהיה יין בבור ונפל היתר שאין בו שיעור ביטול, לא מהני מה דיוסיף עוד היתר, וכנ"ל.

(ה) והנה בתוס' בבכורות כתבו בתחילת דבריהם דכל הדין דקק"ב הוא עד שיהא רוב איסור, ובפשוטו כוונתם דכ"ז דיש רוב היתר, אעפ"י דליכא ס' והאיסור נז"ט בהיתר מהני קק"ב לבטל את האיסור, אולם כ"ז במב"מ, אבל באינו מינו לעולם הוא בנו"ט כיון דבטל סיבת הביטול, ולפי"ז הרי יש לפרש לישנא דר"ד דהוצרך ללישנא דקק"ב, לאשמועי' דאעפ"י דהשתא ליכא שיעור ס', וליכא שיעור ביטול, מ"מ שרי.

(א) תוס' ד"ה ת"ש - וי"ל דה"פ וכו'. עי' במהרש"א דהביא לדברי התוס' בחולין פ"ז ב' דבארו לפי"ז את המשך הגמ' דפריך כיון דרישא מיירי במיא דאיסורא סיפא נמי מיירי במיא דאיסורא, וא"כ אף רישא דין בכ"ש מיירי באיסור להיתר, ותמה במהרש"א בחולין דמהיכ"ת לדמות רישא דין ביין לסיפא דמים ביין, נדמהו ליין במים דסיפא דמיירי בהיתר לאיסור, לפי המקשה דכולה מתני' מיירי במיא דאיסורא, ות"י דס"ל למקשה דרישא דומיא דסיפא, וכמו דבסיפא מיירי בתרי גוונא, ה"נ ברישא, ולכא"ו יש להוסיף דהרי כל עיקר כוונת התנא הוא לחלק בין מין במינו למין בשא"מ, וממילא כיון דבאינו מינו נכלל בין היתר לאיסור ובין איסור להיתר, הרי רישא דין ביין אסור במשהו נמי מיירי בכל גוונא, דאל"כ אי"ז חילוק בין מב"מ למין בשא"מ.

(ב) ועי' במהרש"א בע"ז דכתב דלתוס' לא גרסינן בלשון הגמ' "וקתני סיפא מים ביין בנו"ט" דהא אין הקו' על הדין, אלא ללמוד מזה לכוונת הרישא, אולם הרי בתוס' חולין גרסו לזה להדי', ולהנ"ל י"ל דכוונת הגרסא בקו' הגמ' הוא דכיון דקתני סיפא בנו"ט, הרי על כל זה קתני ברישא דאסור במשהו.

(ג) עי' בתוס' בחולין דכתבו דלתי' הגמ' דמיירי בנפל התיירא לגו איסורא הא דקתני במתני' בנו"ט, היינו בנפל היתר הרבה בב"א, והק' המהרש"א אמאי לא בארו דלעולם במין בשא"מ אמרי' דחו"נ, ורק בדינא דרישא דמיירי במב"מ החמירו דאוסר במשהו ואין ההיתר חו"נ, וכתב המהרש"א דאין לומר דס"ל דל"א חו"נ בהיתר, דא"כ אמאי הוצרכו ליישב דקדשים שאני משום דנדחה, תיפו"ל דהיתר אין חו"נ, ושוב הביא דבתוס' חולין ק' ב' מבואר דאי לאו דנפל בב"א אמרי' חנ"נ, וצ"ב מדוע פשיטא למהרש"א דקדשים נידון כהיתר לגו איסורא, הרי בפשוטו החילוק בין איסור להיתר, דאיסור גורם דיחול דין על ההיתר, ולכך אין ההיתר חו"נ, משא"כ באיסור לתוך היתר דכל הדין הוא רק דאין ההיתר נאסר, אבל כיון דרבה חוזר האיסור וניעור, ולפי"ז הרי מסתברא דדם קדשים דטעון זריקה דנפל למים נידון כאיסור לתוך היתר, וצ"ב.

(ד) והנה אי נימא כתחילת דברי המהרש"א דבמין בשא"מ אין ההיתר חו"נ, הרי ע"כ דבמין במינו החמירו דאף בנפל בב"א שיעור ס' נמי אסור כיון דאיכא חומרא ביי"נ דאסור במשהו, ולמסקנת המהרש"א הרי זה גופא לוי אי אמריק חנ"נ בשאר איסורין, דאי נימא כהשיטות דאמרי' חנ"נ בשאר איסורין, נמצא דדינא דסיפא מיירי בנפל בב"א, וע"ז גופא איכא חומרא ברישא דאף נפילה בב"א אסור, אבל אי נימא כהשיטות דאין דין חנ"נ בשאר איסורין, הרי אין הכרח להעמיד את הסיפא בנפל בב"א, וא"כ יש לפרש לרישא רק באופן דלא נפל בב"א, אבל בנפל בב"א ליכא חומרא ביי"נ.

תוס' ד"ה ודוקא - פר"י וכו' אבל גיגית וכו'. כבר הובא לעיל דברא"ש ובתוס' בכורות כ"ב ב' מבואר דההכרח לזה מהא דר"ד אמר קק"ב ולא קאמר דאיסורא לגו התירא בטעמא, ע"כ דאתא לאשמועי' דגם בהיתר לאיסור בעי' שיהא קק"ב, אבל בגיגית לעולם אסור.

והנה עי' ברא"ש ובתוס' בכורות דמה"ט חלקו על רש"י ובארו דרבין לא פליג אדרב דימי כיון דבנפילה מגיגית מודה ר"ד דליכא קק"ב, ולכך בעי' לדין רואין, ולפי"ז מבואר דכל החומרא דגיגית או חבית הוא רק לגבי מב"מ, אבל לגבי מין בשא"מ ליכא חומרא דגיגית או חבית, ומה"ט מהני הא דרואין דהמים יבטלו, וכמו"כ מהני מים בתחילה.

אולם בתוס' בסוגיין ד"ה רואין נקטו כרש"י דרבין פליג אדר"ד ואדר"י.

תוס' זבחים ע"ז ב' ד"ה רואין - ומיהו קשה וכו' הלכך האי דם פר היה לו להתבטל ראשון ראשון וכו'. ומבואר דס"ל דדינא דקק"ב הוא אף היכא דאיכא רוב איסור, ולא כתוס' בע"ז והרא"ש דהוא רק עד ס', אולם יתכן דכל דבריהם רק במין במינו, אבל בשא"מ כל דנתרבה האיסור ונו"ט יתכן דחו"נ, וכמו דכתבו תוס' בחולין דהא טע"כ דאו', ולא יתכן דשרי בנתרבה האיסור באינו מינו, וי"ל"ע לפי היש"ש דדעת הרא"ש דבישל יבש ביבש באינו מינו ל"א דחו"נ מדאו', והרי דעת הרא"ש בחולין שם דבנתרבה אמרי' חו"נ, ומוכח דאין היכר הטעם גורם דחו"נ, וצ"ע]

שם - וי"ל וכו' כשמערה בשפע הרבה וכו' ביותר מפי חבית וכו'. ומבואר דהחומרה דחבית וגיגית הוא סברא בדאו', דהא ומה"ט חשיב דם פר, והנה מבואר בר"ן דיש ב' סברות בחומרא דחבית וגיגית, או משום דכה"ג אינו נידון כטיפה אחר טיפה, אלא כאילו הכל נפל בב"א, או דכל דעומד ליפול דנין ע"ש סופו כאילו כולו נפל, ולכך בחבית וגיגית דעומד הכל ליפול דנין כאילו הכל נפל, משא"כ בצרצור, והנה לשון התוס' דתלוי בעירו בשפע משמע כפי' קמא, דהא לפי' ב' דהר"ן אינו תלוי בשפע, אלא ברגילות, [ועוד יש לדון דלפי' ב' לא שייך כל להחמיר בגיגית, דהרי מסתברא דכל שהוא יותר גדול אין דרך לערות ממנו].

והנה הובא לעיל דהרא"ש ותוס' בבכורות כתבו להק' על רש"י דליכא ראיא דרבין פליג אדרב דימי, די"ל דמיירי בגיגית, ולכך בעי' לרואין, והנה אי נימא כתוס' בזבחים דדין קק"ב הוא אפילו כשהאיסור הוא רוב, הרי יתכן דעד ס' לכו"ע איכא ביטול, אף בגיגית, וליכא כלל חומרא ביי"נ באיסור לתוך היתר, וכל החומרא די"נ הוא לגבי הא דשרי אף בפחות מס', דבזה בעי' לדין קק"ב, ובזה איכא חומרא ביי"נ בחבית או בגיגית, ולפי"ז א"ש הוכחת רש"י, דהרי ע"כ מוכח דמיירי דאיכא ס' כנגד הי"נ, דהא למאן דבעי תחילה מבואר דאין היין מצטרף עם המים לבטל את הי"נ, והיינו דביין ובמים איכא ס' כנגד הי"נ, וא"כ הרי לתוס' בזבחים עד ס' ליכא כלל חומרא ביי"נ,

וע"כ דרבין פליג ואוסר אף בפחות מס' באיסורא לגו התירא, וכל קו' הרא"ש הוא לשי' דר"ד לא שרי רק עד ס', וא"כ ע"כ דר"ד מחמיר בגיגית דאפילו באלף אסור, ושפיר ליכא ראייה דרבין פליג, דחידושו בדין רואין.

שיטות הראשונים

[א] דעת הרמב"ן דרב דימי ס"ל דליכא חומרא בי"נ דאינו בטל, אלא דאם נפל י"נ ויש שיעור ס' כנגדו אמרי' קק"ב, ואעפ"י דאח"כ נוסף עוד י"נ אינו חו"נ, וע"ז פריך הגמ' דממתני' משמע דבנפל איסור להיתר יש איסור משהו, ומשני דמיירי בהיתר לתוך איסור, ובנפל התירא לגו איסורא מעיקר הדין לא שייך דין קק"ב כיון דאין היתר בטל ברוב, ואם נוסף עוד היתר ויש שיעור ס' כנגד האיסור שרי, אלא דהחמירו בי"נ דאעפ"י דנפל היתר מרובה, כיון דליכא בזמן הנפילה ס' בהיתר כנגד הי"נ הוא נאסר ועומד באיסורו, וכיון דהוא רק חומרא בי"נ, לא החמירו אלא במינו ולא באינו מינו, ולכך ביין במים אעפ"י דבתחילה נתן האיסור טעם, מ"מ כיון דאח"כ נוסף עליו עוד מים ואינו נו"ט מותר.

ובר"ן כתב בשם הרמב"ן דהחמירו בי"נ דאמרי' קק"ב, אולם בלשון הרמב"ן מבואר דהחמירו די"נ אסור בכ"ש, אעפ"י דההיתר מרובה מהי"נ, ואילו להר"ן בעי' שבנפילה ראשונה יהא הי"נ יותר מההיתר, וצ"ע בזה.

ור' יצחק דחילק בין חבית לצרצור, ביאר הרמב"ן [בסוף הסוגיא] דס"ל דבחבית דעמוד גדול אין דנין על כל טיפה וטיפה, אלא דנין את כל מה שיפול, ואם בגמר הנפילה יש בנו"ט אסור, ואם יפסיק באמצע ולא הגיע לידי שיעור נו"ט, אף בחבית אמרי' קק"ב, ועיקר סברא זו מבואר בתוס' זבחים ע"ז ב' ד"ה רואין לגבי דם פר דכל שמערה בשפע ל"א קק"ב, והתם הוא נידון בדאו', ואעפ"כ איתא לסברא זו, ונתבאר לעיל.

והנה בפשוטו מחלוקת רש"י והרמב"ן אם ביטול מועיל ליתן דינים, אולם נראה דאינו מוכח, ומשום דאף אי נימא דאין ביטול נותן דין איסור על ההיתר המתבטל, מ"מ כיון שההיתר הוא בטל בתערובת וקמא קמא בטיל, אעפ"י דלא חייל עליו דיני האיסור, מ"מ מציאות הביטול קיימת, ולכך אעפ"י שאח"כ רבה ההיתר מאד על האיסור, מ"מ אין בכח ההיתר שכבר נתבטל להצטרף לבטל את האיסור, ונמצא לפי"ז דדין קק"ב אינו מחמת דכבר חייל דין הרוב על המיעוט המתבטל, אלא כיון שנפל לתערובת מעט מעט וקמא קמא בטיל, הרי דאף השתא אכתי הוא בטל בתערובת, ואין בכחו לבטל את האיסור].

והא דהרמב"ן חולק על רש"י, אינו משום דנקט דרש"י ס"ל דביטול נותן דינים, וחלק דאין ביטול נותן דינים, דהא נתבאר דאינו טעמא דרש"י, אלא כמבואר בלשונו "לפי שאין אדם עשוי לבטלו אלא אדרבא מוסיף הוא עליו והולך" וע' שערי ישר ש"ג פט"ו דהאריך בזה.

וראיה לזה, מדברי הרמב"ן ב"ב ב' א' דכתב ליסוד הנ"ל דהתירא לא בטיל, וביאר דמה"ט ל"א קק"ב בכלאים, כיון שקודם שהוסיף מאתים התירא הוא, והתירא לא בטיל, אבל כשגדר בינתים כבר ביטלו בידים ונתבטל ושוב אינו חוזר וניעור, וצ"ב מה מועיל הא דביטלו בידים, הרי התירא לא בטל, דהא דהתירא לא בטיל הוא משום שאין אדם עשוי לבטלו, ולכך כ"ז בביטול בסתמא, אבל היכא דביטלו בידים שפיר נתבטל, ועי' היטב ביד יהודה סי' ס"ט סקס"ג אות י"א דכן ביאר להרמב"ן ב"ב הנ"ל.

ובספר יבין דעת סי' צ"ב סק"ד כתב להוכיח מדברי הרא"ש בחולין ומתשו' מהר"ם שבשו"ת הרשב"א דהיתר בטל, דהוכיחו דחוזר וניעור, מהא דהוכיח הרא"ש ממתני' דתרומות פ"ה, והרי התם מיירי בהיתר דאינו בטל, משא"כ באיסור דנתבטל דליכא ראייה דאינו חו"נ, [ולכאור' אינו ראייה דהרי התם מיירי דהיה ההיתר מרובה, אלא דמ"מ האסר מדין מדומע].

ועי' מ"ב סי' ע"ז סק"ג לגבי הדין דאסור לקרות כנגד מי רגלים עד שיטיל לתוכן רביעית מים, דהביא די"א דבעי' דוקא בב"א, דאל"ה קמא קמא בטיל, ומוכח שהמים בטלים במי רגלים, וחייל עליהו איסור לקרות כנגדן, ולכך אעפ"י דרבו אח"כ אינן מועילין לבטל המ"ר, משום דקמא קמא בטיל לי', ואף המים נאסרין לקרות כנגדן.

ב] דעת הראב"ד [הובא בראשונים, וכן הוא בחי' הראב"ד] דלר"ד אמרי' קק"ב בין באיסור להיתר, ובין בהיתר לאיסור, וכל דבתחילה לא נתבטל אינו יכול לחזור ולהתבטל, בין לקולא ובין לחומרא, אלא דבמין בשא"מ אם נפל איסור לתוך היתר והוא נו"ט, ואח"כ נוסף עליו ואינו נו"ט, ל"א קק"ב, דכיון דהטעם דהוא נאסר משום דנתן טעם, ממילא כל שאינו נו"ט שרי, אבל במב"מ דלאו משום נתינת טעם אתינן עלה, אם בתחילת נפילתו לא היה עליו דין ביטול, אמרי' קק"ב ואינו בטל יותר, ולגבי י"נ ס"ל לר"ד דהכל תלוי אם נו"ט או לא.

והק' הראב"ד כיון דניצוק חיבור מה מועיל הא דקק"ב הרי חשיב כאילו נפל כולו בב"א, ולכך ביאר דמיירי בקטופי מקטף, ולפי"ז הרי א"א לבאר לדינא דרב יצחק כהרמב"ן דהא מיירי במפסיק, ולכך ביאר דכוונת רב יצחק דבשיעור של פי החבית החמירו שהוא שיעור חשוב ואינו בטל במב"מ, ולכך לא שייך בזה דין קק"ב כיון דהנפילה הראשונה יש בה שיעור לאסור, ולפי"ז בהיתר לגו איסורא אפילו אין האיסור בנו"ט, מ"מ אם יש בבור שיעור של פי החבית אינו בטל, ומבואר בראב"ד דכ"ז לר"י, אבל ר"ד ס"ל דבכל שיעור שהוא, אם יש כנגדו שיעור ביטול, ליכא חומרא ביי"נ אפילו במב"מ, דהכל תלוי בנו"ט, [וזה כהרמב"ן].

ג] דעת הר"ן דדין קק"ב הוא בין באיסור להיתר, ובין בהיתר לאיסור, ובין במב"מ ובין במין בשא"מ, אלא דאם האיסור במקומו איכא חומרא דמב"מ נידון כדבר חשוב ואינו בטל, ובמין בשא"מ לא החמירו ובטל, ובזה ביאר תי' הגמ' דמיירי בנפל התירא לגו איסורא, דכה"ג אעפ"י דאין האיסור נו"ט מ"מ אינו בטל דנידון כדבר חשוב, דומיא דרביעית מים בתחילה דפוסלין את המקוה, ובדינא דרב יצחק ביאר הר"ן דבחבית איכא הלכה דדנין הכל ע"ש סופו, כיון דהדרך הוא לשפוך את כל החבית לבור, אבל בצרצור דאין דרך לשפוך הכל, אינו נידון כעומד כולו לישפך לבור, ולכך אמרי' קק"ב.

ד] עי' רמב"ן דהביא די"מ החילוק בין חבית לצרצור "בחבית דנפיש עמודיה איסורו במשהו, דכיון דמחובר לחבית חשיב ולא בטיל דומיא דהתירא לגו איסורא, שאף אלו כאילו שניהם מתערבין זה בזה ולא רבה אחד על חברו שיבטלנו לפיכך איסורן במשהו" ועי' חזו"א סי' מ"ח סק"א דביאר דס"ל לי"מ דכל דהוא במקומו הוא חשוב טפי, [וכסברת הר"ן] ולכך כל דנופל בשפיכה גדולה חשיב כאילו עדיין במקומו והוי כהיתר שנפל לאיסור, וצ"ב לפי"ז לשונו "ולא רבה אחד על חברו שיבטלנו" ולחזו"א היה לי"מ לומר דהוי כאיסור במקומו דאף ברבה אסור.

ויש לפרש דכוונת הי"מ דבאופן דבשיעור כל החבית ליכא שיעור ביטול, כ"ז שהוא מחובר לחבית דנין כאילו שיש כאן שיעור חשוב, ולכך לא חייל ביטול בזמן הנפילה, ואפילו אם יפסיק את השפיכה אסור מדין קק"ב, דכיון דבזמן הנפילה לא היה יכול להתבטל, אף אח"כ אינו בטל, ודמי לאופן דבתחילה היה בנו"ט, ואח"כ אינו בנו"ט, ולפי"ז מבואר חידוש דאף באופן דלא היה שינוי בתערובות אלא דבתחילה לא היה סיבה לביטול, ואח"כ יש סיבה לביטול, נקבע הדין דאינו בטל.

א) עי' ברמב"ן דדחה לדברי רש"י דרבינן פליג על ר"ד, ובאר דמשכח"ל דהיה בתחילה בבור י"נ, ואח"כ נפל יין היתר מזוג במים, או דהיה יין היתר בבור, ואח"כ נפל שיעור י"נ בב"א, ואח"כ נפלו מים, וללישנא דקאי אמתני'

ודאי י"ל דמתני' מיירי בנפיל התירא לגו איסורא דאוסר אף במשהו, ואח"כ נפלו שם מים, ועוד י"ל דמיירי במערה מחבית, וכתב דכן צ"ל בדעת הרמב"ם, ועי' בר"ן דכתב נמי דמיירי בחבית.

(ב) והק' בחי' רע"א על הר"ן הרי באיסורא לגו התירא אף ביי"נ בטל בס', אלא דהחמירו בהתירא לגו איסורא דאינו בטל בס', וכמו דביאר הר"ן דהחמירו על יי"נ דהיה תחילה בבור, וא"כ מה יועיל הא דמוקמי' לדרכין בחבית דנפיש עמודי', הרי א"כ תקשי למראי בעי' לדין רואין, הרי יש לצרף את היין היתר למים לשיעור ביטול, וכתב רע"א ד"ל דכיון דתחילה נפל היי"נ ואסר ליין היתר, הרי חשיב השתא דהיי"נ היה תחילה וממילא אין המים יכולים להצטרף ליין, אלא דתמה דהא הרמב"ם סובר כל"ק דבעי' מים תחילה, וא"כ תקשי אמאי אין מצרפין ליין.

(ג) והנה באמת ברמב"ן מדויק דכתב לכל דבריו רק למאן דלא בעי תחילה, דהא בתחיל דבריו כתב להדי' "ואח"כ נפל שם קיתון של מים" וכן להלן דכתב ליישב דינא דהגדילו כתב "ואעפ"כ כשנפל שם קיתון של מים אמרי' סלק" ומבואר דאי בעי' תחילה באמת ע"כ צ"ל כרש"י, ואדרבא י"ל דכתב כן מחמת קו' רע"א, דאי נימא דבעי' תחילה הרי לא בעי' לדין רואין, כיון דהיין של היתר מצטרף, אולם עדין צ"ע דברי הרמב"ם, ועי' להלן.

שיטת הרמב"ם

(א) נחלקו הראשונים בביאור החילוק בין חבית לצרצור, הראב"ד ביאר דכל הדין דקק"ב מיירי בקטופי מקטף, והחומרא בחבית דהוא שיעור חשוב ואינו מתבטל, וכדיבאר הר"ן, אולם דעת הראשונים דדינא דקק"ב מיירי אף בלא מקטף קטופי, והחומרא דחבית הוא דכה"ג ל"א קק"ב דכל דעומד ליפול חשיב כמעורב, משא"כ בצרצור דאמרי' קק"ב, ונפק"מ דלפי הראב"ד אף באופן דאיכא בהיתר שיעור ס' כנגד כל החבית אסור, ולפי הראשונים באיכא ס' בהיתר כנגד כל החבית שרי.

וברע"א הוכיח דע"כ הרמב"ם אינו סובר כהראב"ד, דהא כתב בפט"ז הל' ל' דאיסור שנפל להיתר מין בשא"מ אם נפל מצרצור קק"ב, ואם נפל מחבית ל"א קק"ב, והרי להראב"ד כל הדין הוא דיי"נ בחבית אסור במשהו, וא"כ היכא דאינו אסור במשהו, הרי ראוי שיהא הדין דכל דבתחילתו בטל בס', נימא קק"ב, וע"כ דס"ל להרמב"ם כהרמב"ן דיסוד הדין הוא דבחבית ליכא דין דקק"ב, ולכך שייך דין זה גם במין שבא"מ, וכן הוכיח באבני נזר יו"ד סי' קי"ח וחו"מ סי' צ"ח, ע"ש.

(ב) אולם הנה יש להוכיח דהרמב"ם סובר כהראב"ד - (א) עי' ברמב"ם פט"ז הל' כ"ח דכתב "עירה מן החבית בין שעירה מן המותר לאסור, או מן האסור למותר הכל אסור, מפני שהעומד היורד מפי החבית גדול" ומבואר דעירה מותר לאיסור ואיסור למותר שוו, ולדברי הראב"ד א"ש דתרווייהו בכ"ש, אבל אי נימא כהראשונים, הרי אינו ענין להכא. (ב) הנה רש"י כתב דרי"צ פליג אדרב דימי, ורבין פליג אדרב יצחק, אולם הרמב"ם בהל' הנ"ל פסק כר"י, ובהל' ל"א פסק כרבין וכל"ק דבעי' מים תחילה, ועי' ברמב"ן ובר"ן דבארו דהרמב"ם סובר דרב דימי מיירי בחבית, ועי' בחי' הר"ן דביאר דכ"ז לפי הראב"ד, דאי נימא דבעי' שיהא ביין הנול בנוט ליין שבבור, הרי לא מסתבר דסגי בקיתון מים לבטלו, וא"כ צ"ע מנ"ל להרמב"ם דגם לגבי הדין דקק"ב יש חילוק בין חבית לצרצור. (ג) ברע"א הוכיח עוד דהנה יש להק' על ביאור הראשונים דלהרמב"ם דינא דרבין מיירי בחבית, דהרי באיסורא לגו התירא אף ביי"נ בטל בס', אלא דהחמירו בהתירא לגו איסורא דאינו בטל בס', וכמו דביאר הר"ן דהחמירו על יי"נ דהיה תחילה בבור, וא"כ מה יועיל הא דמוקמי' לדרכין בחבית דנפיש עמודי', הרי א"כ תקשי למאי בעי' לדין

רואין, הרי יש לצרף את היין היתר למים לשיעור ביטול, וכתב רע"א די"ל דכיון דתחילה נפל הי"נ ואסר ליין היתר, הרי חשיב השתא דהי"נ היה תחילה וממילא אין המים יכולים להצטרף ליין, אלא דתמה דהא הרמב"ם סובר כל"ק דבעי' מים תחילה, וא"כ תקשי אמאי אין מצרפין ליין, וע"כ דס"ל להרמב"ם כהראב"ד דהחומרא בחבית דהוא שיעור חשוב ואינו בטל, ולכך לא מהני היין לבטלו, אלא דקשה כנ"ל מדברי הרמב"ם בהל' ל'.

(ג) הנה כתב הרמב"ם פט"ו ממאכ"א הכ"ט ה"ל, ז"ל, ומי יטעום את התערובת וכו', ואם אין שם גוי לטעום משערין אותו בשיעורו בששים או במאה או במאתים, עכ"ל, והביא רע"א שם דבתשו' קול אליהו חיו"ד סי' ט' תמה על הרמב"ם כיון דמין בשא"מ בס', ותרומה נמי בנותן טעם, א"כ ממילא בליכא כהן לישתרי בששים כמו בשאר איסורים, דהא קי"ל דבס' מסתמא ליכא טעם, ומה שייך לחלק בזה בין תרומה לשאר איסורים.

וביד יהודה סי' צ"ח סק"ג ביאר דהנה לדעת הראשונים הא דבמין במינו בעי' ס' הוא או משום אטו אינו מינו, או משום רואין, אולם עי' ברמב"ם פרק ט"ו הל' ד-ה דהא דמדרבנן בעי' ששים במין במינו, אי"ז משום דזהו שיעור ביטול הטעם, אלא גזירת חכמים היא שלא יתבטל איסור אא"כ יאבד בעוצם מיעוטו, והשיעור שנאבד בו האיסור בעוצם מיעוטו, הוא בכלל האיסורים ששים, ובתרומה מאה, ובערלה וכלאי הכרם מאתים.

וידוע מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש פ' הכונס, "לפיכך שיעורנו בששים, כמו שרוב השיעורין אצלנו בששים כמו שנבאר במסכת חולין" ומבואר להדי' דשיעור ששים אי"ז משום דטפי מהכי מסתמא ליכא טעם, אלא הוי זה שיעור ביטול, וזהו דמדמי הרמב"ם לזה דינא דשמן בית סאה בששים סאין.

ולגבי שיעור מאתים הרי ע"כ דאי"ז שיעור נתינת טעם, שהרי זה אוסר אף בדבר שאינו דבר מאכל, כמו בגד שצבעו בערלה, וכמו דהאריך ביד יהודה סי' ק"ג סק"ב, וע"כ דאין כוונת הרמב"ם כלל לביטול הטעם.

והא דבמין בשאינו מינו מהני טעימה אף בפחות מס', עי' בלשון הרמב"ם דכל מה דבעי' שיאבד האיסור בעוצם מיעוטו, הוא רק היכא דלא אבד טעמו, אבל היכא דאבד טעמו ל"ב שיאבד בעוצם מיעוטו, ולכך היכא דידענו שאבד טעמו, ע"י גוי, לא בעי' ששים, אבל באופן דליכא גוי, הדרין לעיקר דינא דבעי' שיאבד בעוצם מיעוטו, וכל דבר יש לו שיעור ביטול, ובתרומה שיעורו במאה, ובערלה וכלאי הכרם שיעורו במאתים.

ומיושב קו' הקול אליהו דלא מהני ס' בתרומה במין בשא"מ, שהרי הא דבכלל איסורים היכא דליכא קפילא משערין להו בששים, אי"ז כלל משום דסמכין ע"ז דמסתמא ליכא טעם, אלא הוא משום דכל היכא דליכא למיקם אטעמא סמכין על ביטול בעוצם מיעוטו, ולכך משערים בששים דזהו שיעור הביטול בכל איסורים, אבל בתרומה משערים במאה, ובערלה וכלאי הכרם משערים במאתים, דזהו שיעור הביטול בהן.

(ד) והנה ביד יהודה ביאר דבי"נ אינו כן, ולכך הוא תלוי בשמא, אולם באמת יש להוכיח מהרמב"ם דהא די"נ אוסר במשהו במינו, הוא רק משום דבאינו מינו אפשר לעמוד על הטעם, ולא בעי' דיאבד בעוצם מיעוטו, אבל במינו אוסר בכ"ש כיון דאינו בטל בעוצם מיעוטו.

דהנה הרמב"ם פט"ז ממאכ"א הל"ד י"ן נסך שנפל על החטים הרי אלו אסורות באכילה ומותרות בהנאה וכו', ולמה אין בודקין את החטים בנותן טעם מפני שהן שואבות והיין נבלע בהן, וברשב"א בתוה"ב בית ה' ש"ה [ס"א ב'] כתב "ודוקא שיש ביין כדי ליתן טעם בחטים הא לאו הכי מותר דומיא דענבים מבוקעות, ואני תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב וכו', ובלי ספק אין איסורן אלא משום נתינת טעם" ועי' ברדב"ז דביאר דס"ל להרמב"ם דכל דא"א לעמוד על טעמו אוסר במשהו, ואי נימא דכל הא די"נ אוסר במשהו הוא רק במב"מ אך במבשא"מ אף אם

א"א לעמוד על הטעם אינו אוסר במשהו, אלא משערין בששים, א"כ מ"ט החטים אסורות אף בשיש בהן ששים כנגד היין.

ה) ולפי"ז יש לומר דכל מה דאמרי' קק"ב הוא רק היכא דהיה ביטול בעוצם מיעוטו, אבל באופן דכל הביטול הוא מחמת דלא יהיב טעמא ל"א קק"ב, והסברא בזה דכיון דכל הביטול הוא מחמת דאין טעמו ניכר, הרי השתא טעמו ניכר.

ומקורו של הרמב"ם הוא מהא דמבואר בגמ' דפריך לר"ד ממתני', דס"ל להרמב"ם דאין קו' הגמ' דחזי' בדרב דימי דקק"ב, דזה ידעי' אף בלא"ה, [ועי' רמב"ן דהק' כן על הראב"ד], אלא דקו' הגמ' דזה היה פשוט דכל היכא דהביטול מחמת דליכא נתינת טעם לא שייך הדין דקק"ב, ורק היכא דכל הביטול היה מחמת הדין דבטל בעוצם מיעוט נאמר הדין דקק"ב, ולכך פריך הגמ' כיון דר"ד חידש דבאיסורא לגו התירא לא נאמר הדין די"נ אוסר בכ"ש, הרי בדין דאף במין בשא"מ נימא דקק"ב, ומיושב היטב דברי הרמב"ם דבאמת ס"ל כהראב"ד, אלא דמ"מ כיון דבבבית איכא איסור אף בכ"ש, הרי לא שייך בזה דינא דקק"ב, ולכך איסור אף במין בשא"מ.

ו) עי' בחי' הגר"ח פי"ג מתרומות דהוכיח מהרמב"ם ורש"י חולין ק"ט א' דבדינא דסלק בעי' שיהא באינו מינו ס' כנגד המינו, והק' הגר"ח הרי האיסור התפשט ביותר מס' ואינו מורגש בטעמו, וכל האיסור מחמת דמינו אינו מבטלו, והרי ע"ז סגי ברוב אינו מינו כנגדו, דהוי כטעמו קפילא.

ולהנ"ל א"ש, דהא נמצא לפי"ז דמב"מ אינו יכול לבטל את הטעם, וכל ביטול הטעם הוא רק ע"י אינו מינו, וכדחזי' דמה"ט מב"מ הוי שיעורו במשהו, משום שאינו יכול לבטל את הטעם, ואף אם נשער שכנגדו אינו נותן טעם באינו מינו, וע"כ בעי' שיהא ביטול הטעם ע"י האינו מינו בפנ"ע.

ז) אלא דיל"ע טובא בכ"ז, דהא